

Cigányrománc?

Önként vállalt identitás

Jónás Judit hazánk egyik legismertebb roma színésznője. 1983 óta több sikeres darabban és filmben játszott. Magáénak mondhat egy, a Magyar Televízió által alapított nívódíjat, de neki ítelték a legelső Domján Edit-díjat is. Ő azonban nem ezekben méri a sikerességét. Úgy gondolja, hogy az 1995-ben alapított Duende Színházi Társulás – a cigány színház – élete egyik legnagyobb "alkotása". Társulatával és egy megpakolt utánfutóval járja az országot, s gyerekeknek, felnőtteknek egyaránt játszik. Arra voltunk kíváncsiak hogyan érzi magát ma Magyarországon egy roma társulat színésznője, vezetője.

– Meséld a családi körülményeidről! Hol születtél, hogyan nevelkedtél?

– A Nógrád megyei Bercelen születtem 1964 januárjában. Négyen vagyunk testvérek, én harmadiként jöttem a világra. Nagyszüleim és szüleim is kereskedők voltak, vásárokra s a tanyavilágba hordták az árut. Az emberek beírták a kalendáriumba, hogy mikor jönnek Jónásék. A testvéreimmel sokat segítettünk, hajnali háromkor keltünk, sátrat állítottunk s kipakoltunk az asztalra. Sokszor voltunk egyedül is, amikor a szüleim árulni mentek. Volt olyan, hogy három napig is odavoltak...

– Iskolába is Bercelen jártatok?

– Nem. A jobb élet reményében Érdre költöztünk, mindannyian ott jártunk iskolába. Nehéz volt, mert úgy éreztem, hogy nekem mindig többet kell teljesítenem. Ezt nem csak a tanárim éreztették velem, velünk, hanem a diáktársaim is. Ezt az érzést, ezt az állapotot bár azóta is többször megéltem, de soha nem vált természetessé számomra.

– Szüleid támogatták a továbbtanulási szándékaidat?

– Igen. Érettségit adó középiskolába jelentkeztem, fel is vettek a budapesti Szinyei Merse Pál Gimnáziumba, de végül Érden érettségiztem. A középiskolában sem volt egyszerű dolgom. Meg kellett küzdenem a távolsággal, az új közeggel, az újabb előítéletekkel, de közben a Magyar Rádió gyermekriportereket keresett és sikerült bejutnom. A gimnázium mellett beszédtechnikát, szerkesztést tanultam, sőt még mikrofonengedélyt is kaptam, riportokat készíthettem a rádióknak. Szép időszak volt, nagyon élveztem a rádiós munkát.

– Ezután egyenes út vezetett a Színművészetre?

– Nem, elsősre nem vettek fel. Így hát dolgoztam mindenfelé: kézbesítőként, eladóként, majd édesanyám kérésére jelentkeztem az 1983-as Ki mit tud? televíziós vetélkedőre, de újra a színművészetre is. Már a verseny döntője előtt tudtam, hogy bejutottam a főiskolára, s az már csak hab volt a tortán, hogy vers- és prózamondó kategóriában elhoztam az első díjat is. Emlékszem, nagy port kavart a zsűriben és a

közönségben is, hogy az élőben közvetített döntőben a *Latinovits* Zoltán tolmácsolásában közismert Kései siratót választottam. *József Attila* versével végül megkaptam az elérhető legnagyobb pontszámot, s ezzel együtt az elismerést is.

– Hogy érezted magad a főiskolán?

– Sok új hatás ért, remek tanárim voltak, *Marton László* osztályába kerültem. Furcsa volt, mert én előtte inkább szavaltam, de hamar belejöttem a színjátékba is. Már főiskolásként kaptam filmfőszerepet. *Lojkó Lakatos* József rendezte képernyőre *García Lorca* híres színművét, s a *Bernarda Alba* háza *Adeláját* játszottam, amiért MTV-nívódíjjal jutalmaztak. Ez persze nagy elismerés volt, de az előítéletek sajnos akkor sem kerültek el. Emlékszem, *Versényi Ida* tanárnóm egyszer borús tekintettel hívott félre: „Neked nagy bajod lesz a cigányságodból. Valaki vagy a tenyerén fog hordozni, vagy nem” – mondta. Sajnos úgy érzem, hogy ez az utóbbi következett be.

– Hova szerződtél a diploma után?

– 1985-1987 között gyakornokként szerepeltem a Vígyszínházban. Később, miután Pécsre szerződtem, sokféle darabban játszottam. Vezető szerepeket kaptam, szinte otthonra találtam. 1995-ben aztán megalkotottuk a Duende cigány színházat...

– *Hogy született az ötlet?*

– A főiskolai felvételin sok roma fiatallal találkoztam, akik nagyon szerettek volna bejutni a színészszakra. Moszkvában ráadásul láttam a helyi cigány színház, a Romen plakátjait. Miért ne működhetne Magyarországon is ilyen színház? – gondoltam magamban. A párommal, *Werner Józseffel* rengeteget próbáltunk. Először *Lorca Cigányrománcok* című műveiből állítottuk egy válogatást a színpadra, aztán *Weöres Sándor* *Psychéje* következett, aminek pesti bemutatója a Vigadóban volt. *Károlyi Amy*, a költő özvegye ült az első sorban. A végén felállt, és azt mondta nekem: „Te vagy *Psyché!*”

– *Mennyire vagytok sikeresek?*

– Nekünk már az is siker, ha egy darabot színpadra tudunk vinni. Az, hogy a Roma Parlament Harlem Színpadán 1999 óta helyet kapnak a darabjaink, hogy vidékre is járunk előadásokat tartani... A múlt héten adtuk elő *Szécsi Magda Csörgőkező, Vödörjáró, Dobhasú* című darabját Salgótarjánban, hátrányos helyzetű gyermekeknek. Voltak hallássérültek, akiknek jelbeszéddel tolmácsoltak, mozgáskorlátozottak, gyerekek és felnőttek vegyesen. Ezek a fontosak a számunkra.

– *Miből tartjátok fenn magatokat?*

– Természetesen pályázati pénzekből, de az utóbbi időben nem sok sikerrel. Nincs kiszámítható jövő, folyamatosan veszélyben van a Duende léte. Nem azt mondom, hogy nincs igény az előadásainkra, mert naponta akár többet is tarthatnánk, de sajnos azoknak az intézményeknek sincs rá kerete, ahol igazán szükség lenne ránk. A díszletet, a technikát is mi biztosítjuk, autóval és utánfutóval járjuk az országot. Sokszor találkozom olyan gyerekekkel – romákkal és nem romákkal is –, akik még soha nem voltak színházban, nem jutottak efféle élményhez. Intenzíven élnek meg az előadás minden percét, akár előadás közben is odajönnek, elmondják érzéseiket, gondolataikat. Ilyenkor mindig azt gondolom, hogy jó úton járok és fontos, missziószerű ez a munka.

– *Te mindig vállaltad roma identitásod. Származott-e ebből valaha is bármiféle gondod?*

– Számomra nem hozott túl sok jót az önként vállalt identitás. Már a főiskola negyedik évétől kaptam szerepeket, amelyek nem kifejezetten roma lánynak íródtak. Körülbelül 1993-ig ez így is működött. *Csemer Gézával, Gáspár Sándorral* és *Mészáros Mártával* ekkor gondoltunk arra, hogy megalapítjuk a Cigány Színházat. Sajnos ezért Pécsen felbontottam a szerződésemet... Ezután két éves *Canossa-járás* következett. Nem sikerült meggyőznünk az érdi polgármestert, mert szerinte a városnak nem volt szüksége színházra. A szakmában úgy hitték, sőt sokan még ma is úgy hiszik, hogy létrejött a mi színházunk Érden. Ezért csak kisebb-nagyobb lehetőségeket kaptam, és csupán cigány szerepekre kértek fel. 1995 óta azonban egyetlen színházról sem érkezett megkere-

sés, nagy bánatomra vendégszereplésre se kértek és szerződést sem kínáltak... Igazságtalannak érzem ezt a mai napig. Sokáig jártam próbafelvételekre, meghallgatásokra, de lehetőséget mégsem kaptam. Azt gondoltam, hogy inkább nem is próbálkozom, mert a tévés szappanoperák világa nem az enyém. Nem sokkal később viszont találkoztam az egyik most futó televíziós sorozat válogatásán egy dramaturggal, akit még a főiskoláról ismertem. Kérdeztem, hogy a meghívások ellenére, miért nem kapok soha egyetlen szerepet sem. „*Judit, téged foglalkoztatni már politikai ügy*” – felelte.

Persze voltak olyan helyzetek, amelyekben kifejezetten előny volt a romaságom. A *Nyócker* című animációs filmben és a *Dallas Pashamendében* remek volt, hogy roma színészekkel dolgoztam együtt. Ezt sem vetem meg, sőt! Mégis úgy gondolom, hogy jóval többre vagyok képes.

– *Te voltál az első Domján Edit-díjas színésznő, mit jelent ez számodra?*

– El sem hittem, hogy én kaptam meg a frissen alapított díjat. Bár 1993-ban már hat éve voltam a pályán, még kezdőnek számítottam. Fiatal, tehetséges vidéki színésznőknek szánták ezt az elismerést, engem pedig már előtte is hasonlítottak Domján Edithhez, de sose értettem, hogy miért. Később zavart is ez a fajta összevetés, bár azt mondják, hogy érzékenységünkben és jellemünkben vagyunk hasonlóak. A díjnak természetesen nagyon örültem.

– *Decemberben tartottátok *Jon Fosse Anya és gyermeke* című darabjának bemutatóját. Hogy éled meg ezt a szerepet a magánéletedben? Milyen kihívások elé állít az anyaság?*

– Számomra az anyaság nagyon fontos. Férjhez – elvből – sohasem mentem. Élettársi kapcsolatban éltem, van két gyönyörű gyermekem, *Valentin* és *Olivér*. Nem könnyű, hiszen *Olivér* fiam autista, tehát a romákkal szembeni előítéletek mellett meg kell küzdenünk a különös szükségletűekkel szemben tanúsított, nem éppen befogadó bánásmóddal is. *Valentin* már érettebben látja az életet, az emberek viselkedését. Neki sem könnyű, hiszen rajta is látszik, hogy roma, de vállalja is... Mindezek ellenére azt gondolom, hogy együtt bármire képesek vagyunk és ennél kevés dolog fontosabb az életben.

Erős Emese